

УДК 656.2

*Олена Харчук
Алла Остапенко*

МАСШТАБИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТРАНСПОРТНИМИ ПОСЛУГАМИ

Розглянуто міжнародну торгівлю послугами, що взаємодіє з міжнародним рухом капіталів, переміщенням робочої сили, які неможливі без банківських, інформаційних, транспортних та інших послуг. Розкриті міжнародні транспортні послуги, що продаються і купуються на міжнародних транспортних ринках, важливість і значущість яких у світовій торгівлі є надзвичайно великою.

Ключові слова: міжнародна торгівля послугами, міжнародний транспорт, транспортні послуги.

Рассматривается международная торговля услугами, что взаимодействует с международным движением капиталов, перемещением рабочей силы, которые невозможны без банковских, информационных, транспортных и других услуг. Международные транспортные услуги продаются и покупаются на международных транспортных рынках, их важность и значимость в мировой торговле является чрезвычайно большой.

Ключевые слова: международная торговля услугами, международный транспорт, транспортные услуги.

International trade in services interact with the international movement of capital, labor movement, which is impossible without banking, IT, transport and other services. International transport services are bought and sold on the international transport market their importance and significance of world trade is extremely high.

Keywords: mizhnarodna torgivlya poslug, mizhnarodny transport transportni poslug.

Постановка проблеми. Усі сфери міжнародного співробітництва потребують розвинених послуг, що є продовженням і розвитком сучасного виробництва. Основна відмінність торгівлі послугами від торгівлі товарами, з якої витікають особливості міжнародної торгівлі послугами, в тому, що послуги не мають властивості накопичуватися. Обсяг ринку послуг складає приблизно 25% світового товарного обігу, причому темп росту даного сектора світової економіки значно перевищує темп росту світового товарного обігу. Також торгівля послугами впливає на зайнятість населення національної економіки в значно більшому ступені, ніж товарний ринок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Даній проблемі присвячена велика кількість досліджень та публікацій. Так, Т. Г. Шеремет, підкреслює, що міжнародна

© Харчук О. Г., Остапенко А. С., 2013

торгівля послугами сприяє розповсюдженню більш досконалих технологій, росту технічної оснащеності праці тощо. [1]. Л. Г. Харсун, зазначає, що інтернаціональний характер операцій з перевезення зовнішньоторговельних вантажів є об'єктивною причиною існування світового ринку транспортних послуг, особливості функціонування та тенденції розвитку якого належать до міжнародних детермінант транспортного забезпечення як окремої експортної чи імпоротної операції, так і зовнішньої торгівлі окремої країни [2].

Також міжнародній торгівлі транспортними послугами присвячені численні наукові публікації і практичні розробки зарубіжних авторів: У. Уотерса, А. Горева, К. Хаксевера, Н. Коновалова, Г. Гуревича та ін.

Метою даної статті є визначення особливостей міжнародної торгівлі послугами та складових міжнародних транспортних послуг, їх вплив на світову торгівлю.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна торгівля товарами і міжнародна торгівля послугами тісно пов'язані між собою. При постачанні за кордон товарів надається все більше послуг, починаючи з аналізу ринків і закінчуючи транспортуванням товарів. Міжнародна статистика надає обмежені відомості про структуру світової торгівлі послугами. Міжнародний валютний фонд ділить цю торгівлю тільки на чотири види – фрахт, інші транспортні послуги, туризм та інші послуги, питома вага яких складає близько 50%. Сьогодні транспортні послуги – це галузь економіки, яка динамічно розвивається.

Міжнародна торгівля послугами сприяє розповсюдженню більш досконалих технологій, росту технічної оснащеності праці тощо [1].

Міжнародний транспорт – це послуги усіх видів транспорту (морського, трубопровідного, повітряного, наземного, річкового і космічного), що надаються резидентами однієї країни резидентам іншої країни.

Транспортні послуги розрізняються залежно від:

- виду транспорту: водний (морський і річковий); наземний (залізничний і автомобільний); повітряний (авіаційний); трубопровідний; змішаний;
- предмета транспортної операції (вантаж, пасажир, багаж);
- транспортної характеристики товару: сухої (навалювальні (вугілля, руда), насипної (зерно, цемент, фосфати), генеральної (штучні), наливної (нафта і продукти її переробки, рослинні олії, вино та ін.);
- періодичності перевезення (регулярні і нерегулярні);
- порядку проходження кордону (перевантажувальні і безвантажні);
- виду транспортно-технологічної системи (контейнерна, поромна, ліхтерна та ін.);
- виду повідомлення (пряме, непряме та ін.).

Особливості транспортних послуг

1. Транспорт не виробляє нових товарів, але завдяки їх переміщенню забезпечується подовження процесу виробництва і обігу.

2. Створення транспортних послуг співпадає в часі з їх споживанням.

3. Транспорт посідає важливе місце в міжнародному товарному обігу:

– він є необхідною умовою міжнародного поділу праці, зовнішньої торгівлі, економічних зв'язків між країнами;

– він є експортером своєї продукції.

4. Транспортні послуги залежать від факторів розвитку ринкової економіки.

При плануванні відправлення вантажу та виборі виду транспорту необхідно враховувати такі обставини:

- вид вантажу;

- швидкість перевезення;
- вартість перевезення;
- безпечність перевезення.

Заслужують на увагу також специфічні характеристики видів транспорту як засобу перевезення вантажів. Серед особливостей морського транспорту слід виділити такі:

- невисока вартість перевезень у порівнянні з іншими видами транспорту;
- можливість зміни маршрута;
- здатність перевозити великі партії вантажів;
- невелика швидкість перевезень;
- сезонність перевезень в північних регіонах.

Річковому транспорту властиві такі риси:

- невисока вартість перевезень;
- здатність перевозити великі партії вантажів;
- можливість використання в районах, де інші види транспорту не розвинені;
- неоднорідність судохідних умов;
- необхідність в побудові гідротехнічних споруд.

Особливості залізничного транспорту: відносно недорогий, не залежить від кліматичних умов, здатний перевозити найрізноманітніші грузи, високі витрати на побудову залізниць.

Автомобільний транспорт можна охарактеризувати як мобільний, швидкісний, здатний забезпечити високу збережність вантажу. Проте, цей вид транспорту є досить дорогим.

Повітряний транспорт має такі характеристики: висока швидкість доставки та збережність вантажу, можливість перевезення у віддалені регіони, скорочення шляху.

Трубопровідний транспорт має такі властивості, як забезпечення безперервності транспортування, практичне виключення ситуації втрати вантажу, незалежність від оточуючого середовища.

Зазвичай процес доставки товару в міжнародній торгівлі містить: його перевезення від внутрішнього пункту виробництва до прикордонного пункту (порту) країни-експортера; міжнародне транзитне або морське перевезення від пункту країни-експортера до прикордонного пункту (порту) країни-імпортера (якщо між даними країнами не встановлена загальна сухоподольна межа); транспортування від прикордонного пункту країни-імпортера до внутрішнього пункту споживання товару.

Транспортні операції вважаються міжнародними, якщо вони пов'язані з переміщенням зовнішньоторговельних вантажів на зовнішніх щодо країни-продавця і країни-покупця ділянках маршруту перевезення. Питання транспортних операцій потребує розгляду ще одного важливого аспекту, що стосується діяльності транспортних організацій, а саме: транспортних витрат, що являють собою витрати на доставку товару від продавця до покупця і включають вартість фрахту, страхування, навантаження/розвантаження, упаковку/розпаковування та інші супутні витрати. Вплив транспортних витрат на міжнародну торгівлю проявляється в такому:

- вони призводять до зниження обсягів торгівлі (як експорту, так і імпорту), рівня спеціалізації країн а, отже, розмірів вигашу від торгівлі;
- вони перешкоджають повному вирівнюванню вартості чинників виробництва між торгуючими країнами відповідно до теореми Хекшера – Оліна – Самуельсона;

– вони обумовлюють зсуви в територіальному поділі праці, у розміщенні підприємств і галузей;

– розподіл транспортних витрат між торгуючими країнами залежить від еластичності попиту і пропозиції товару по цінах: чим нижче еластичність попиту в країні, яка імпортує, тим більшу частку транспортних витрат вона сплачує; чим менше еластичність пропозиції товару в країні, що експортує, тим більшу частку транспортних витрат вона сплачує.

Розрахунки транспортних витрат безпосередньо впливають на прийняття рішень про територіальне розміщення виробництв. Оскільки транспортні витрати входять у витрати виробництва, вони враховуються як експортерами, так і імпортерами при прийнятті рішень про те, де створювати ті чи інші підприємства або навіть галузь. З погляду територіального поділу праці виділяють:

– галузі, орієнтовані на ресурси в основному видобувні галузі, у яких транспортні витрати на перевезення готової продукції значно нижчі, ніж на перевезення сировини, із якої вона виготовляється. Оскільки кінцева продукція значно легше і дорожче сировини, такі галузі розташовуються в місцях знаходження природних ресурсів. Це головним чином гірничорудна, алюмінієва і хімічна промисловість.

– галузі, орієнтовані на ринок галузі, у яких транспортні витрати на перевезення готової продукції вищі, ніж на перевезення сировини, з якої вона виробляється. Продукцію таких галузей називають «набираючою вагу». В основному це обробні галузі, що мають у своєму розпорядженні підприємства, які займаються зборкою поблизу ринків збуту, оскільки вартість перевезення частин для зборки нижча, ніж вартість перевезення готової продукції (автомобілебудування).

– вільно орієнтовані галузі – територіально мобільні галузі, що не тяжіють ні до джерел ресурсів, ні до ринків збуту. Зазвичай це галузі, що виготовляють дуже дорогу, але легку кінцеву продукцію, для якої вартість транспортування складає незначну частку від ціни (електронні компоненти, коштовності).

Розглянемо особливості міжнародної торгівлі послугами, де послуги – це товар специфічний і їх особливість як товару полягає в:

- невидимості;
- нерозривності процесу виробництва і реалізації;
- розриві у часі між фактом купівлі-продажу та фактом її споживання;
- як правило, неможливості накопичення, зберігання і транспортування;
- невідчутності на дотик;
- високому ступені індивідуалізації залежно від вимог споживача;
- територіальній розрізненості їх виробника та споживача;
- отриманні мультиплікаційного ефекту.

У зв'язку з цим, міжнародна торгівля послугами порівняно з торгівлею товарами має такі особливості:

- торгівля переважно здійснюється на прямих контактах між виробниками послуг і їх споживачами;
- її регулювання здійснюється не на кордоні, а всередині країни відповідними положеннями внутрішнього законодавства;
- велика залежність обсягу послуг і їх вартості від складності та наукомісткості товарів;
- значно більша захищеність державою виробництва і реалізації послуг, ніж сфери матеріального виробництва і торгівлі;

– послуги, що надходять в особисте споживання (туризм, освіта, культура тощо), не можуть бути задіяні у господарському обороті.

Специфічність послуг як товару та загальні особливості торгівлі послугами обумовлюють особливості торгівлі окремими послугами. Купівля та продаж міжнародних транспортних послуг здійснюється на міжнародних транспортних ринках. Умови надання транспортних послуг та їх вартість визначає перевізник або визначаються на переговорах. Транспортні витрати охоплюють усі витрати на перевезення вантажу (товару) від продавця до покупця і містять вартість фрахту, страхування, завантаження та розвантаження, упакування та розпакування, інші супутні витрати. Відносини продавців і покупців з перевізником регламентуються укладеними між ними угодами, умови яких залежать насамперед від виду транспорту. Договір на перевезення вантажів морськими чартерними (трамповими) рейсами укладаються у вигляді чартеру, а на перевезення морськими лінійними рейсами – у вигляді коносаментів. Договори на перевезення літаками, залізничним та автомобільним транспортом оформляються відповідними накладними на перевезення.

Транспортні послуги є надзвичайно важливими, інтернаціональний характер операцій з перевезення зовнішньоторговельних вантажів є об'єктивною причиною існування світового ринку транспортних послуг, особливості функціонування та тенденції розвитку якого належать до міжнародних детермінант транспортного забезпечення як окремої експортної чи імпоротної операції, так і зовнішньої торгівлі окремої країни.[2]

При виборі місця розташування цих галузей головну роль відіграє мінімізація витрат виробництва, а не транспортних витрат. Наприклад, американські компанії, що продають комп'ютери, виготовляють їх компоненти, відправляють їх у Мексику, де комп'ютери збираються за допомогою дешевої мексиканської робочої сили, потім вони реекспортуються у США і продаються споживачам.

На українському ринку транспортних послуг існує значна кількість компаній, яка надає транспортні послуги на міжнародному рівні. Розглянемо одну із них – Авіатранспортний підрозділ АНТК ім. О. К. Антонова, що іменована авіакомпанією «Авіалінії Антонова» і виконує міжнародні вантажні авіап перевезення. В даний час в парку Antonov Airlines налічується один літак Ан-225, сім Ан-124-100, один Ан-22, три Ан-12, один Ан-26 і один Ан-74Т. За час комерційної експлуатації літаків перевезені сотні тисяч тонн різних вантажів, у т. ч. великогабаритних, перевезення яких іншими видами транспорту просто неможлива. Крім того, виконано десятки благодійних рейсів за завданнями Уряду України, а також рейси з вантажами гуманітарної допомоги.

Серед вантажів, перевезених авіатранспортним підрозділом АНТК:

- гідротурбіна для Таштакумської ГЕС (88 т.) з м. Харкова (Україна) у м. Ташкент (Узбекистан);
- будівельна техніка для ліквідації наслідків землетрусів у м. Спітаку (Вірменія);
- іноземна техніка для ліквідації кризи в Перській затоці (кар'єрні бульдозери, пересувні електростанції, катери для очищення морської поверхні від мін і нафти, вантажі гуманітарної допомоги);
- електрогенератор фірми Siemens з м. Дюссельдорфа (Німеччина) у м. Делі (Індія) масою 135,2 т (занесено до Книги рекордів Гіннеса);

– ядерне пальне в спеціальних контейнерах з м. Хабанії (Ірак) в м. Єкатеринбург (Росія) за програмою ООН роззброєння Іраку;

– залізничний локомотив масою 102 т транспортувався з м. Лондона (Канада) у м. Дублін (Ірландія).

Обсяг вантажних авіап перевезень, що виконуються транспортним підрозділом АНТК, постійно зростає. Літаки авіакомпанії «Авіалінії Антонова» відповідають сучасним міжнародним вимогам з безпеки, шумів, екології, що дозволяє виконувати перевезення вантажів по всьому світу.

Враховуючи багаторічний досвід міжнародних вантажних перевезень і номенклатуру авіаційного парку, Кабінет Міністрів України присвоїв АНТК ім. О.К. Антонова статус Національного вантажного авіап перевізника.

Висновки: Отже, міжнародний транспорт включає послуги усіх видів транспорту, що надаються резидентами однієї країни резидентам іншої країни. Транспортні витрати включають усі витрати по доставці товару від продавця до покупця, що призводять до зниження обсягів торгівлі, рівня спеціалізації країн і розмірів виграшу від торгівлі; перешкоджають повному вирівнюванню вартості чинників виробництва між торгуючими країнами; обумовлюють зсуви в територіальному поділі праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Плузников К. И. Особенности динамики международного рынка транспортных услуг в 2005 г. / К. И. Плузников. // Вестник транспорта. – 2006. – № 4. – С. 14-20.
2. Голошубова Н. О. Організація торгівлі [Текст] : підручн. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Голошубова. – К. : Книга, 2004. – 560 с.
3. Міжнародні транспортні перевезення: договірні та облікові аспекти [Текст]: збірник систематизованого законодавства / укл. С. М. Дробоття, С. В. Юров. – К.: Бліц-Інформ, 2011. – Вип.6. – 192 с.